

به‌ریه‌ک‌ه‌وتنه‌ شاراو‌ه‌کانی سه‌در و چارچ‌یوه‌ی هاوئا‌ه‌ه‌نگی

02-08-2022

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورت‌ه : ئالوزیه‌کانی نۆو مالی شیع‌ه و به‌ریه‌ک‌ه‌وتنه‌کانی دوو جه‌مسره‌ه سیاسیه‌که‌ی شیع‌ه‌ی عێراق

لەپاش كىشانەوھى سەدر لە پەرلەمان (15 ى حوزەيرانى 2022)، لاينەكانى چوارچىوھى ھاوتاهەنگى شىعە، ھەر لىكدانەوھەبەكيان بۇ بىرپارەكە ھەبووبىت، بە كەردەيى وەھا مامەلەيان كەرد كە رىكابەرە سەرەككەيان چۆكى داداوە و گۆرەپانى بۇ چۆل كەردوون، ھەر لەم ميانەبەشدا بەخىرايى و لە دانىشتنىكى ئاسايدا 73 كورسىيەكەي پەرلەمانتارەكانيان پركردەو، بەدواشيدا محەممەد شىعە سودانى يان بەرپۆزىركەد كە پىشتەر و لەسەرەووبەندى خۆپىشانەكانى تشرىن، سەدر فەتوئى لەسەرى دانابوو (2020)، ئەمەش ئۆقرەي لە سەدر بېرى و بەدوايدا لاينەنگرەكانى ئاردە سەر پەرلەمان.

بەلای سەدرەوھە ھەر بەرەوېشچوونىكى چوارچىوھى شىعە لە پروسە سىياسىيەكە، لە ئاھامادەي رەوتەكەيدا، جگە لەوھى پەيامى بىزاركەردن و ھەراسانكەردنە، مەترسىيەكى گەورەشە لەسەر داھاتووي پروژە سىياسىيەكەي. چونكە بەگۆرەي ئەزموونەكانى پىشوو، بەشى زۆرى كاريگەري لە عىراق لە ساھەي بەشدارىكەردن لە دەسلەت و پركردنەوھى جومگەكانى دەولەت بەدەست دىت ئەك لەرپى بوون بە ئۆپوزىسيۆن. ھەرەوھە ھىشتا لەزىر كاريگەري پەرچەكردار و شوكى ئەو لەمپەرەندە دەزى كە بۇ حكومەتى "زۆرەنى نىشتمانى" و كاندىكەردنى جەعفەر سەدر دروست كران و، ئىستاتش بە پەكخستنى پروژەكانى چوارچىوھى ھاوتاهەنگى شىعە تۆلەي خۆي دەكاتەوھە.

بەئەگەري زۆر، حكومەتى نوېى چوارچىوھى ھاوتاهەنگى دەست بۇ ياسا ھەلپۆزەردن دەبات كە پىشتەر دادگاى فیدرالى راسپاردەي ھەيە بۇ ھەموارەكەردنەوھى، لەوانەبە ئەمەش رېگريپت لەوھى جاريكى دىكە سەدرىيەكان بەم جۆرەي ئىستا بىنەوھە يەكەم لە بازەنە شىعەكان، ئەمەش بۇ سەدرىيەكان مەسلەبەكى زۆر جىگە بايخ و گرنكە چونكە لە خولى پىشوو (چوارەم) كاري زۆريان لەسەر ياسا ھەلپۆزەردن و دابەشكەردنى بازەنەكانى و پىكھىنانى كۆمىسيۆنەكەي كەردووە. دەستكارىكەردنىشيان لە نەبوونى ئەواندا بە دلنایى لە بەرژەوھەندىيان نابىت، ئەمەش يەكەكە لە ئاكوکىيە ھەرە شاراوھەكانى نۆوان سەدر و چوارچىوھى ھاوتاهەنگى.

سەدرىيەكان بەرگەي ئەوھە ئاگرن، رىكابەرەكانيان حكومەت پىكھىن و تا سالى 2025 كە وادەي ياساى ھەلپۆزەردنە، ئەمانىش لەسەر كورسى يەدەگ لە چاوەروانى و تەماشاكەردندا بن، بۆيە چارى دىكەيان نىيە جگە لە سەپاندنى قۇناغىكى راگوزەر كە چاوەروانىيەكە كورت بكاتەوھە بۇ دەورووبەري سالىك يان شتىك زياتر، بۇ ئەوھى ئەمانىش بەھىز و گوتارىكى نوېە بەگپنەوھە بۇ پەرلەمان.

محەممەد شىعە سودانى بە دەستە گولى ماليكى دادەنرپت، بەلام لە پاش پالوتنەكەي لەلايەن چوارچىوھى ھاوتاهەنگى و پاش ئەوھى ماليكى تووشى لىكەوتەي تۆمارە دەنگىيەكانى بوو، بە پلەي يەكەم عەسايب كەوتنە بانگەشەكەردن بۇ حكومەتە چاوەروانكراوھەكەي و مەرجى وەزىرەكانىشيان راگەباند. ھەر لەو بەينەشدا قەيس خەزەلى گوتى "ھەناسەي زەھرا لە كۆبوونەوھى بەرپۆزىركەردنى سودانى ئامادەبوو"، ئەمەش بۇ سەدرىيەكان دووجار ھەراسانكەرە، لەلايەك عەسايب بالىكى جابووەوھەن. پىشتريش زۆرجار سەدر باسى لەوھە كەردووە ئەوانەي لەسەر شانى ئەو ھەلەكشاوون و دواتر بەجىيان ھىشتوون، خەلكانى سەپلەو بەد رەفتارن، ھەرەوھە ھەردوولايان لەسەر مىراتى محەممەد سادق سەدر شەرپانە، ئىستاتش دەيانەوئىت پىروژى و حىكايەتە مەزھەبى و ئاينىيەكان بەھن. لە كاتىكدا سەدرىيەكان عەسايبىيان پى نەشەرىيە و بە پاشكو و خیانەتكارىيان دەزانن.

بە پركردنەوھى كورسىيەكانى سەدر و ديارىكەردنى كاندىدى سەرۆكەزىران، چوارچىوھى ھاوتاهەنگى ھەنگاويك چوونە پىش و چەند خالىكيان لەسەر سەدر تۆماركەرد، بەلام ئەویش لە بەرامبەردا بە داگيردنى ناوچەي سەوز و پەرلەمان بارىيەكەي يەكسان كەردەوھە، ئىستاتش قۇل بادانى ھەردوولا لەسەر تواناي درىژەدان بە ئارەزايەتییەكان و بەكارھىنانى كارتەكانى گوشارە لە دزى بەكتر.

سەدر ھەموو ئەو بۆچوونانەي سەلمانەكە بەھن ئەو ھىچ يارىيەكى سىياسى لە عىراق سەرنەگريپت، بەلام ئاروونى زۆر لە داواكارىيەكانى ھەيە و ئاستەكەي ھىندە بەزكەردووەتەوھە كە ئەگەري لىكگەيشتنى دوور خستووەتەوھە. لە بەرامبەريشدا چوارچىوھى ھاوتاهەنگى ھەوليان دا كارتى شەقام رابگيشن و ئەمەش دۆخى شىعەي خستە بەر مەترسى پىكدادان. بۆيە ئاچار، بەزويى و بەشىوھەك كۇتايان پى ھىنا بۇ كاتى دىكە و ئامازەيەكى بەھىزيان دا كە ھەروا بەئاسانى تەسليم نابن.

لە ئاسوئى نىكدا چارەسەرى مامناوھەند بۇ كيشەي سەدر و لاينە شىعە رىكابەرەكانى ديار نىيە، بەلام ئەگەري خزانى دۆخەكەش بۇ شەرى ناوخۆيى شىعە شىعە زۆر بەھىز نىيە، چونكە ئەوھە يەكسانە بە خەسارى ئىران و شىلبوونى مشتى شىعە بەسەر حوكمرانى عىراق. جگە لەوھەش، ھەموولايەكيان لە خىر و بىرى پەيكەري ھىلاكى دەولەتى عىراقدا ھاوبەشەن، لەوھەش تىدەگەن بەشەرى ناوخۆيى تەر و وشك پىكەوھە دەسووتىن، تا مەرجەعيەتى شىعەش ھەبى شتىكى چاوەروانكراوھە كە لە ئەگەريكى وەھا رىگەر بىت. ئەمە جگە لە كارتىكەرە دەرەككەيەكانى پەبوھەست بە دۆخى عىراق.

ھەندىك چارەسەر لەبەردەستدان بۇ قەيرانى ئىستاي شىعە لە بەغدا، سەرجەمىشيان پىداگرن لەسەر كورتكەردنەوھى تەمەنى خولى پىنجەم بۇ ئەوھى سەدرىيەكان لە پەرەوئىز نەمىننەوھە، بەلام سەركەرتنى داواكارىيەكانى سەدرىش بۇ قەلپكەردنەوھى يارىيەكە سەقفىكى بەرز و قورسە، كۇتا ھەوليش بۇ كۆنترۆلكەردنى بىرار لە عىراق لەسەردەستى ماليكى، بە كەوتنى سىيەكى عىراق و مالىوئىرانيەكانى پاش

داعش كۆتايى ھات، ھەر كەسى دىكەش ھەمان ھەول بىدات رەنگە ھەر كارەسات و تىكچوونى بارودۇخى بەدوادا بىت چۈنكە عىراق پاروويەكى گەورەترە لە سەرجم ئەو كارەكتەرەنەى ئىستا لە ناوخۇدا ھەن، ھىچ ھىز و لايەننىكى شىعەكانىش ئەوئەندە زۆرىنە نىن كە بتوانن بالادەستى خۇيان بسەپىن.